

Moderni aktiivinen kansalainen

Mikka Sipilä

Tampereen yliopisto, TRIM

Moderni aktiivinen kansalainen

Miikka Sipilä

Tampereen yliopisto, Informaatiotieteiden yksikkö/TRIM-tutkimuskeskus

Artikkelissa tarkastellaan modernin teknologian mahdollistamia saatavilla olevia tietoresursseja sekä niitä hyödyntäviä välineitä, jotka tukevat yksilön oppimis-, osaamis- ja osallistumismahdollisuuksia - aktiivisen kansalaisuuden peruspilareita. Teknologian kehittyminen ja erilaisten laitteiden arkipäiväistyminen onkin muokannut monen ihmisen jokapäiväisiä toimintatapoja. Mukana kulkevat älypuhelimet, kannettavat tietokoneet ja tabletit mahdollistavat internetin välityksellä jaettavan tiedon vastaanottamisen miltei missä ja koska tahansa. Useat modernit palvelut ovat myös vuorovaikutteisia, jolloin viestintä ei ole enää yksisuuntaista, vaan tavallisella kansalaisella on yhä enemmän erilaisia mahdollisuuksia saada oma äänensä kuuluviin.

Googlen, Wikipedian ja Facebookin käyttäminen ovat jo arkipäiväistyneet tavallisten ihmisten elämässä ja seuraavaksi seurataan miten esimerkiksi MOOC-kursseille, avoimelle datalle, My Datalle ja QR-koodeille käy. Varmaa on vain se, että yhä enemmän ihmiset olettavat tiedon välittämisen ja vastaanottamisen onnistuvan ajasta ja paikasta riippumatta. Liikkeellä ollessa hyödynnetään puhelimen paikkatietoa ja tarkastetaan mistä löytyisi hyvä lounaspaikka ja kuinka sinne pääsee kätevästi. Matkalla voi ottaa kuvan hajonneesta katulampusta ja välittää tiedon asiasta vastaavalle virastolle. Moderni aktiivinen kansalainen osaa käyttää erilaisia palveluita jokapäiväisessä elämässään helpottaakseen omaa arkeaan ja toimiakseen muita hyödyttävillä tavoilla.

Aktiivinen kansalainen ja tietoyhteiskunnan mahdollisuudet

Aktiivinen kansalainen

Aktiivinen kansalainen on monitulkintainen käsite, mutta sitä määritellään usein vaikuttamiseksi ja toimimiseksi yhteisen hyvän puolesta. Aktiivista kansalaisuutta on esimerkiksi naapurin auttaminen, osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun tai tekemällä yhteistä hyvää, kuten ilmoittamalla viranomaisille mahdollisista vaarapaikoista liikenteessä tai järjestämällä lähiasuinalueen pihatalkoita.

Mikä sitten motivoi aktiivisuuteen? Motiivit voidaan jakaa karkeasti sisäisiin ja ulkoihin motiiveihin. Ulkoinen motiivi määräytyy tietyn ulkoisen päämäärän saavuttamisesta. Esimerkiksi työtä tehdään saadun palkan vuoksi ja opiskelua opintopisteiden tai valmistumisen vuoksi. Sisäisessä motiivissa kiinnostus tekemiseen tulee puolestaan yksilöstä itsestään ja yksilö tekee niitä asioita, joita nimenomaan haluaa tehdä tai kokee kiinnostaviksi ja innostaviksi. Kun motiivi on sisäinen ja nimenomaan yksilön omasta kiinnostuksesta lähtöisin, on lopputuloskin usein erilainen, kuin ulkoisen motiivin myötä.

Tietoyhteiskunnan mahdollisuudet

Nykyisessä tietoyhteiskunnassa on saatavilla valtavasti monenlaista tietoa. Tietoa pystytään kuitenkin suodattamaan ja käsittelemään tehokkaasti sekä jakamaan nopeasti suurelle yleisölle. Esimerkiksi internetissä toimivat hakukoneet mahdollistavat valtavan tietomäärän seulomisen tuottaen relevanttia tietoa tiedonhakijalle ja erilaiset sosiaalisen median palvelut puolestaan mahdollistavat käyttäjien tuottaman sisällön levittämisen muiden käyttäjien kesken.

Monenlaisessa muodossa olevaa tietoa syntyykin jatkuvasti valtavia määriä. Erilaiset mittarit ja laitteet keräävät jatkuvasti dataa mm. liikenteestä sekä yksilöiden ostos- ja internet-käyttäytymisestä. Kun tietoa pystytään keräämään vaivattomasti, mietitään myös tapoja miten kyseistä tietoa voitaisiin hyödyntää mahdollisimman hyvin. Esimerkiksi reaaliaikaisen liikennedatan hyödyntäminen auttaa mm. reittisuunnitelmien laatimisessa, pysäköintipaikan löytämisessä sekä ajankohtaisten ruuhkatietojen selvittämisessä. Ihmisten ostos- ja internet-käyttäytyminen puolestaan kiinnostaa mm. kauppiaita ja mainostajia. Erilaisista tiedoista hyötyvätkin monenlaiset toimijat, mutta relevantin tiedon löytäminen informaatiotulvan keskeltä voi olla hyvin haastavaa. Kaiken datan ja informaation paljouden keskeltä tuleekin osata suodattaa ja jalostaa se itselle merkittävä tieto.

Aktiivisen kansalaisen näkökulmasta merkittävää ja meitä kaikkia koskettavaa tietoa syntyy erityisesti julkisen sektorin kautta. Valtiolle ja kunnille kerääntyy valtavat määrät erilaista tietoa, jota pyritään avaamaan yhä enemmän kansalaisten hyödynnettäväksi. Esimerkiksi kuntien budjetit ja rakennuskaavat suunnitelmiseen ovat usein julkisia, mutta vasta viime aikoina ne ovat olleet kaikkien saatavilla ajasta ja paikasta riippumatta ajankohtaisina ja päivitettyinä versioina internetin kautta. Julkisen sektorin toteuttamien päätösten ja niiden suunnitelmien avoimuus lisääkin läpinäkyvyyttä, mikä mahdollistaa kansalaisten aktiivista osallistumista yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Miten yksilö oppii ja osallistuu?

Modernit oppimisen välineet tukemassa aktiivista kansalaisuutta

Internetin kautta erilaista tietoa on saatavilla valtavasti. Oikean tiedon löytäminenkin ei usein ole erityisen haastavaa, sillä esimerkiksi Google ja Wikipedia auttavat usein tiedon alkulähteille. Samalla kun saatavilla olevan tiedon määrä on lisääntynyt, on myös erilaisia oppimisen mahdollisuuksia kehitetty. Esimerkiksi huippuyliopistot ovat alkaneet järjestää MOOC-kursseja (Massive Open Online Course), joissa tarjotaan opetusta ilmaiseksi kaikille kiinnostuneille internetin välityksellä. Khan Academy -sivusto puolestaan tarjoaa videoina olevia pienenluentoja lukuisista eri aiheista.

Yksi viime vuosien kuumimmista aiheista tiedon avoimuuden saralla on ollut avoin data ja sen hyödyntäminen. Erilaiset toimijat, kuten kunnat, valtiot, yritykset ja organisaatiot avaavat niille kertyneitä tietovarantoja vapaasti muiden hyödynnettäväksi. Aktiivisen kansalaisuuden teemassa erityisesti kuntien ja valtion avaamat massiiviset tietoresurssit ovat kiinnostavia. Data-

aineistoista voi jalostaa uudenlaista tietoa mm. visualisoimalla tai yhdistelemällä niitä muiden tietovarantojen kanssa. Hyödyllisiä sovelluksia avoimen datan pohjalta ovat esimerkiksi julkisen liikenteen reittisovellukset sekä kuntien selailtavat budjetit. Tietojen avaaminen mm. lisää poliittisten päätösten läpinäkyvyyttä sekä hallinnon tehokkuutta eri organisaatioiden tarjotessa tietovarantojaan muiden hyödynnettäväksi.

Poliittisen päätöksenteon läpinäkyvyyttä edistävät myös monenlaiset modernia viestintäteknologiaa hyödyntävät palvelut. Esimerkiksi kansanedustajien tekemisiä seuraa Kansanmuisti.fi-palvelu, joka kerää tietoa mm. kansanedustajien pitämistä puheenvuoroista, tekemistä aloitteista sekä äänestyskäyttäytymisestä. Kunnanvaltuustojen kokouksia puolestaan lähetetään internetissä suorina lähetyksinä useissa kunnissa ympäri Suomea ja esimerkiksi Ahjo Explorer -puhelinsovellus seuraa Helsingin kunnanvaltuustossa tapahtuvaa poliittista päätöksentekoa.

Mobiililaitteilla on useita erilaisia ominaisuuksia, jotka tukevat kansalaisen oppimista ja vaikuttamismahdollisuuksia. Esimerkiksi viivakoodeja muistuttavat, älypuhelimilla luettavat QR-koodit ovat helppokäyttöisiä ja voivat linkittää käyttäjän esimerkiksi tekstien, kuvien tai videoiden pariin. Mobiililaitteilla tieto on myös hyödynnettävissä reaaliaikaisesti ja erityisesti paikkatiedon hyödyntäminen soveltuu mobiililaitteiden käyttöön erinomaisesti. Paikkatieto yhdistettynä muihin internetin kautta saataviin tietoihin auttaa käyttäjää mm. löytämään haluamansa palveluntarjoajat sekä suunnittelemaan nopeimmat mahdolliset matkustamistavat halutuun kohteeseen.

Etenkin erityistarpeita omaaville, kuten näkö- tai liikuntavammaisille voivat esimerkiksi reitti- ja esteettömyystiedot olla hyvinkin merkittävässä roolissa perille pääsemisessä.

Modernit osallistumisen ja vaikuttamisen välineet tukemassa aktiivista kansalaisuutta

Modernit viestintävälineet mahdollistavat yksisuuntaisen viestinnän lisäksi vuorovaikutteiset osallistumistavat. Informaation ei siten tarvitse olla vain ylhäältä alaspäin kulkevaa, vaan myös kansalainen voi osallistua yhteisen sisällön tuottamiseen. Monet moderneista aktiivista kansalaisuutta tukevista palveluista ovatkin vuorovaikutteisia sekä hyödyntävät joukkoistamisen tarjoamia mahdollisuuksia.

Yksi viime vuosina eniten näkyvyyttä saaneista palveluista on ollut kansalaisaloitteiden tekemisen mahdollistava verkkopalvelu Kansalaisaloite.fi. Palvelussa kuka tahansa voi luoda omia ja kannattaa muiden tekemiä lakialoitteita. Palvelulla onkin ollut merkittävä rooli demokratian edistämisessä, sillä sen avulla on ensimmäiset kansalaisaloitteet saatu eduskunnan käsiteltäväksi. Avoinministeriö.fi toimii puolestaan palveluna, jonka tarkoituksena on tuottaa joukkoistamalla laadukkaita kansalaisaloitteita. Palvelussa voi esittää lakialoitteiksi ideoita, joiden pohjalta voi muiden käyttäjien kanssa käydä keskustelua ja joukkoistamisen avulla rakentaa yhdessä eri alojen asiantuntijoiden kanssa laadukas lakialoite.

Omaan asuinympäristöön liittyviin ongelmakohtiin voi puuttua mm. Korjaakaupunki.fi-palvelussa, josta on julkaistu myös omat mobiilisovellukset. Palvelun ideana on, että käyttäjä voi

ilmoittaa kunnalle havaitsemistaan epäkohdista, kuten rikkoutuneista katuvaloista tai suurista halkeamista pyöräteillä. Mobiililaitteiden hyödyntäminen on palvelun käytössä merkittävässä roolissa, sillä käyttäjän ottaessa tapahtumapaikalta valokuvan, laite hyödyntää myös tapahtumapaikan paikkatietoa. Palvelu saa täten ongelmapaikasta kuvan lisäksi tarkan sijaintitiedon ja ilmoitus välittyy siitä vastaavalle taholle, joka käsittelee ongelman. Palvelussa on lisäksi näkyvä tapahtumarekisteri, joka ilmaisee ongelmien käsittelytavat aikatauluineen. Palvelu lisääkin eri virastojen toimien läpinäkyvyyttä kenen tahansa pystyessä tarkastamaan, miten erilaisiin ongelmakohtiin on reagoitu vastaavan viraston puolesta.

Tiedon avoimuus jatkossa

Palveluiden digitalisoitumisen vaikutus käyttäjävaatimuksiin

Verkkoon siirretään yhä enemmän erilaisia palveluita. Monet perinteiset toimijat, kuten TE-palvelut (entiset työvoimatoimistot), Kela ja pankit kehittävät sähköisiä palveluitaan ja pyrkivät siirtämään asiakkaitaan niiden käyttäjiksi. Moderni teknologia mahdollistaa uudenlaisia tapoja viestiä, osallistua ja vaikuttaa, mutta niihin kehitetyt palvelut myös vaativat käyttäjiltään jatkuvasti uudenlaisia taitoja. Virallisten palveluiden lisäksi myös esimerkiksi monet tavallisia kansalaisia kiinnostavat tiedot, kuten työpaikka- ja asuntoilmoitukset ovat siirtyneet yhä enenevässä määrin internetiin ja ilman riittäviä tietoteknisiä taitoja ne voivat jäädä hakijalta löytämättä.

Kansalaisten usein oletetaankin osaavan käyttää erilaisia jatkuvasti kehittyviä sähköisiä palveluita. Esimerkiksi pitkäaikaistyöttömien tai syrjäytymisvaarassa olevien kohdalla osaamattomuus käyttää uusia sähköisiä palveluita voi kuitenkin vahvistaa ulkopuolisuuden tunnetta yhteiskunnassa. Sähköisiä palveluita kehitettäessä pitäisi muistaa tarjota palveluita eri muodossa myös niille, jotka eivät sähköisiä palveluita pysty käyttämään. Sähköisten palveluiden kehitystyötä ei pidä jarruttaa, mutta myös mahdollisuudet käyttää perinteisiä palveluita on syytä ottaa huomioon.

Keskustelu

Tiedon avoimuus ja läpinäkyvyys on noussut esille viime aikoina monelta eri kantilta. Esimerkiksi valtio ja suuremmat kunnat Suomessa ovat tehneet päätöksiä julkisen datan avaamisesta siitä kiinnostuneiden hyödynnettäväksi ja läpinäkyvyyden lisäämiseksi. Julkisen datan lisäksi myös meistä jokaisesta tallennetaan paljon erilaista tietoa esimerkiksi yritysten asiakasjärjestelmiin ja julkishallinnon rekistereihin. Emme edes tiedä minkälaista tietoa eri järjestelmiin meistä on kerätty, mikä on herättänyt julkista keskustelua ja myös Liikenne- ja viestintäministeriö on julkaissut selvityksen My Data -teemasta.

Uudet tiedonkanavat yhdistettynä modernin vuorovaikutteisen teknologian hyödyntämiseen mahdollistavat uudenlaisia tapoja aktiiviseen kansalaisuuteen. Välitämme ja vastaanotamme jatkuvasti tietoa liikkeistämme kommentoidessamme sanomalehden uutista tai Facebook-

päivitystä. Erilaista tietoa on saatavilla valtavia määriä ja sitä myös vastaanotetaan mukana kulkevien erilaisten laitteiden kautta jatkuvasti mm. uutisten, viestien ja muiden syötteiden muodossa. Tiedon suodattajille ja jalostajille onkin tarvetta, jotta

oikea tieto kohtaa kyseisen tiedon tarvitsijan. Kun oikea tieto on saatavilla, modernit viestintävälineet tarjoavat yksilölle ajasta ja paikasta riippumattomat mahdollisuudet päästä käsiksi tietoon, oppia, osallistua ja olla aktiivinen kansalainen.